

| Zadar: Prvi u Hrvatskoj

SAŠA ŠIMPRAGA 8. KOLOVOZA 2023.

IZDVOJENO, PLANET ZEMLJA

Foto: Saša Šimpraga

U serijalu „Ima li vode?“ posvećenom besplatnoj pitkoj vodi u javnom prostoru četiri dalmatinska grada, Saša Šimpraga analizira stanje i izazove tog komunalnog standarda. U zadarskoj povijesnoj jezgri, u ulici Borellijevih na kućnom broju 14, pored ulaznih vrata i kao dio arhitekture zgrade nalazi se malo kameno pojilo za životinje, pokazatelj plemenitosti vlasnika i, osobito za ljetnih žega i onda kad je vode u pojilici bilo, spas za mnoge gradske životinje.

Manifestacija pitke vode u javnom prostoru Zadra bilježi raznolike pristupe, a mijenjala se radikalno – baš kao i sam Zadar. Danas najpoznatije gradske česme one su na trgovima Pet bunara i Zoranićevom, a zajedničko im je da svaka ima istu kamenu školjku u koju pada voda. Te su školjke nekad bile sastavnim dijelom odavno nestale Neptunove fontane, a njeni elementi reciklirani su s novim potrebama.

Spomenute česme na Poluotoku donedavno su, uz svega nekoliko iznimki u novijim dijelovima grada, bile jedini punktovi za besplatnu pitku vodu u Zadru. Obrat se dogodio kao posljedica javne kampanje koja je tematizirala vraćanje u funkciju povijesnih česmi koje godinama nisu radile, a paralelno zagovarala i uvođenje nove mreža punktova za besplatnu pitku vodu za Zadar, kao komunalnog, javnozdravstvenog i civilizacijskog standarda. Posljedično, iskorak koji je Grad Zadar demonstrirao, isprva vraćanjem u funkciju povijesnih česmi, a potom 2023. godine s postavljanjem prvih novih javnih česmi na glavnoj gradskoj rivi tj. s postepenom izgradnjom nove mreže punktova za besplatnu pitku vodu postao je i jedinstven u Hrvatskoj te primjer dobre prakse. Iako nova mreža nije završena, već je tek u procesu nastanka s punktovima najavljenim za neke od najfrekventnijih lokacija, poput glavnog gradskog parka ili bedema Muraj, zadarski slučaj ujedno je primjer uspješne građanske inicijative, te za dobre i korisne ideje prihvatljive gradske uprave.

Još do 2021. godine zadarske reprezentativne povijesne *špine* godinama nisu radile. Problem je dijelom vezan i uz očajno stanje vodovodne mreže u staroj gradskoj jezgri, a koja žudi za cjelovitom obnovom koja, međutim, ne dolazi. Ogromni gubici vode za grad koji k tome ima ograničene vodne resurse, u budućnosti će neminovno eskalirati. Te 2021. godine, u sklopu projekta nazvanog *Žedni grad* započeo je program posvećen (ne)dostupnosti besplatne pitke vode u javnom prostoru Zadra.

Projekt je bio svojevrsni nastavak godinu ranije započetog istoimenog programa koji je bio posvećen najstarijoj zagrebačkoj gradskoj česmi, Manduševcu, a koji su provodili Goethe-Institut Kroatien (kulturni institut Savezne Republike Njemačke u Hrvatskoj) i zagrebačka platforma 1POSTOZAGRAD koja se, između ostaloga, od 2016. godine kontinuirano i uspješno bavi zagovaranjem upravo punktova za besplatnu pitku vodu. Temeljna ideja projekta bila je osvijestiti javnost o vrijednosti i stvarnoj potrebi (povijesnih) česmi na gradskim trgovima, odnosno ukazati na potrebu izgradnje nove mreže javnih česmi za čitav Zadar, i to one koja bi bila prilagođena suvremenim standardima i potrebama. Startna pozicija projekta bila je činjenica da je Zadar (bio) grad s izrazito niskim komunalnim standardom po pitanju u javnom prostoru dostupne besplatne pitke vode. S jedne strane, grad izuzetno bogate povijesti u kojemu je pitka voda, kroz mrežu bunara i javnih česmi uvijek imala svoje mjesto, nebrigom je bio sveden na svega nekoliko uglavnom neispravnih punktova. Mali i skromni projekt u kulturi odigrao je potom ključnu ulogu u plasiranju i podizanju vidljivosti teme, ali i sugeriranju i konačno implementaciji određenih rješenja koja je osigurala gradska uprava.

Javna česma na Trgu pet bunara (Foto: Saša Šimpraga)

Projekt je, između ostaloga, uključivao i privremenu arhitektonsku intervenciju na zadarskoj glavnoj rivi na temu pitke vode. Intervencija je autorski rad lokalnog

arhitektonskog Studija PIN koji čine arhitekti **Nera Nejašmić Kozina i Petar Kozina**. Odabar lokalnog studija za suradnju na projektu nije bio slučajan, između ostaloga i zato što su arhitektica i dizajnerica Nera Nejašmić Kozina i arhitekt Petar Kozina 2016. godine osvojili prvu nagradu na **pokaznom javnom natječaju** za tipski model nove zagrebačke javne česme. Nagrađeni projekat nazvan *Vodek* tada nije bio zamišljen za realizaciju, već je čitav natječaj, koji je proveden u sklopu projekta *Ars Publicae* i programa *Voda i javni prostor*, i u suradnji s **1POSTOZAGRAD**, bio dio građanske kampanje za senzibilizaciju javnosti i gradske uprave za potrebu nove mreže i takvog službenog natječaja za odgovarajući i prepoznatljivi model tipske javne česme koji bi ispunjavao nužne standarde, a bez čega mreža ne bi bila potpuna.

Grad Zagreb je u međuvremenu razvio svoju novu mrežu, no potreba novog tipskog modela još nije **prepoznata**. S druge strane, zadarski projekt o vodi poslužio je za oživljavanje nagrađenog autorskog rješenja koji su, uz sitne prilagodbe novome gradu, autori ponudili Gradu Zadru za potrebe razvoja tamošnje nove mreže. Sretna okolnost uvelika je olakšala i ubrzala realizaciju, a Grad Zadar izbjegao konfekcijske modele s tržišta kakvi se, onda kad uopće ima senzibiliteta za pitkom vodom, najčešće postavljaju u drugim gradovima.

Prednosti originalnog tipskog modela su znatne, pa i kao novi identitetski detalj grada. Novi zadarski tipski model ujedno je općenito doprinos komunalnoj opremi i pokazatelj mogućnosti hrvatske dizajnerske scene kada se programski zadatak postavi kompetentno. Novi tipski model prilagođen je na način da nudi jednostavnu konzumaciju za sve dobne skupine, mogućnost jednostavnog točenja vode u boce, odnosno imaju i izdvojeni pristup vodi za životinje. Sanitarna je, otporna na vandalizam i štedi vodu.

*Novi tipski model zadarskih javnih
česmi (Foto: Nera Nejašmić Kozina
/Galerija/)*

Iako su i drugi gradovi u Hrvatskoj (primjerice Rijeka i Varaždin) i prije Zadra, uvodili nove (manje) mreže javnih česmi, tek je zadarski slučaj ponudio uistinu suvremeni pristup, u prvome redu po oblikovanju samih tipskih modela česmi. One su, osim korisne, postale i svojevrsni ukras grada, a uz svoju primarnu ulogu javnih pojilišta, doprinose i smanjenu upotrebe plastične ambalaže koja je i jedan od najvećih zagađivača mora.

Ključni impuls za novu mrežu dogodio se zahvaljujući građanskim inicijativama u kulturi i to u više gradova i kroz više godina, a sinergija inicijativa i dobre volje gradske uprave rezultirala je začetkom nove mreže punktova za besplatnu pitku vodu i to za Zadar specifičnog i suvremeno dizajniranog tipskog modela što predstavlja značajan iskorak na razni cijele Hrvatske. Iako Grad Zadar nije raspisao ciljani natječaj za novi tipski model, stjecajem okolnosti ga je dobio, a što je na neki način samo dodatno potvrdilo važnost društvenih i kulturnih programa čije je polazište afirmacija javnih dobara i koji su pionirski otvarali teme i nudili rješenja od kojih su neka u ovom slučaju doživjela svoju realizaciju. Time je, u vremenu

galopirajuće klimatske krize i radikalne turističke komodifikacije, jedan sredozemni grad s do tada izuzetno niskim komunalnim standardom, isti započeo značajno povećavati i pritom postao svojevrsni uzor.

Agencija za elektroničke medije
Agencija za elektroničke medije

Serijal tekstova “Ima li vode?” napisan je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem provedenog Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

arhitektura besplatna voda urbanizam voda Zadar

Saša Šimpraga

POVEZANI ČLANCI